

BURDUR İLAHİYAT DERGİSİ

Burdur Theology Journal

(Haziran / June 2025) Sayı 10 | e-ISSN: 2980-2407

Halil Baltacı, Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakîkate Aşk, Hakîkatten Mecâza Söz, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2022, 186 Sayfa

Halil Baltacı, Love and Truth in Sufi Tradition: Love from Majaz to Truth, Word from Truth to Majaz,
İlâhiyât Publications, Ankara, 2022, 186 pages

İsa YALÇIN

<https://orcid.org/0000-0002-1735-2489>

iyalcin@beu.edu.tr

Bitlis Eren Üniversitesi | <https://ror.org/00mm4ys28>

Dr. Öğr. Üyesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tasavvuf, Bitlis, Türkiye

Assistant Professor, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Tasawwuf, Bitlis, Türkiye

Atıf | Cites As

Yalçın, İsa. "Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakîkate Aşk, Hakîkatten Mecâza Söz".

Burdur İlahiyat Dergisi 10 (Haziran 2025) 178-184.

<https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1684941>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü/Article Types	: Kitap İncelemesi/Book Review
Geliş Tarihi/Received	: 27 Nisan/April 2025
Kabul Tarihi/Accepted	: 16 Haziran/June 2025
Yayın Tarihi/Published	: 30 Haziran/June 2025

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. İsa YALÇIN.

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: ifd@mehmetakif.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Halil Baltacı, Love and Truth in Sufi Tradition: Love from Majaz to Truth, Word from Truth to Majaz, İlâhiyât Publications, Ankara, 2022, 186 pages

Abstract

Halil Baltacı's *Love and Truth in Sufi Tradition: Love from Majaz to Truth, Word from Truth to Majaz* is a work that examines the historical development, theoretical background and symbolic forms of expression of Sufi love. The author examines the development of the concept of love in Sufi thought through a historical course and makes an important contribution to the literature on this subject. The work consists of an introduction and three chapters. In the introduction, the place of Sufi love in the Islamic tradition is summarized in general terms and the historical background of this concept is presented. In the first chapter, the formation process of Sufi love is discussed and the views of the first Sufis on love and love from the period of asceticism are analysed. In this process, it is conveyed that understandings such as fear, and sadness were replaced by love. In the second part, although the theoretical aspect of Sufi love is touched upon, the understanding of love shaped around the works of Ahmad al-Ghazzâlî, Ayn al-Qudât al-Hamadânî, Rûzbihân al-Baqlî and Fakhr al-Dîn al-Iraqî is evaluated. In the third section, the literary dimension of Sufi love and the development of symbolic language are discussed. In this section, the metaphorical and literal meanings of love are evaluated through their effects on Persian and Turkish Sufi literature, and the meaning transformations of concepts such as wine, sâkî and meyhané in the Sufi context are explained. Baltacı has brought the historical and literary heritage of love to the world of science with his 186 pages long work by writing about the different dimensions of Sufi love in a holistic manner and presented the profound concepts of Sufism to his readers in an understandable style.

Keywords: Tasavvuf, Love, Truth, Majaz, Symbolic Language.

Halil Baltacı, Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakikate Aşk, Hakikatten Mecâza Söz, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2022, 186 Sayfa

Öz

Halil Baltacı'nın *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakikate Aşk, Hakikatten Mecâza Söz* adlı eseri, tasavvufî aşkın tarihsel gelişimi, teorik altyapısı ve sembolik ifade biçimlerini inceleyen bir çalışmadır. Yazar, aşk kavramının tasavvufî düşünce içerisindeki gelişimini tarihî bir seyirle incelemiş ve bu konuda literatüre önemli bir katkı sunmuştur. Eser, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte tasavvufî aşkın İslâm geleneğindeki yeri genel hatlarıyla özetlenmiş ve bu kavramın tarihsel arka planı sunulmuştur. İlk bölümde tasavvufî aşkın teşekkül süreci ele alınarak, zühd döneminden itibaren muhabbet ve aşka dair ilk mutasavvıfların görüşleri incelenmiştir. Bu süreçte korku ve hüzn gibi anlayışların yerini muhabbetin aldığı aktarılmıştır. İkinci bölümde, tasavvufî aşkın teorik yönüne değinilmekle beraber ağırlıklı olarak Ahmed el-Gazzâlî, Aynükdât el-Hemedânî, Rûzbihân-ı Baklî ve Fahreddîn-i Irâkî'nin eserleri etrafında şekillenen aşk anlayışı değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise tasavvufî aşkın edebî boyutuna ve sembolik dilin gelişimine değinilmiştir. Bu kısımda aşkın mecazî ve hakikî anlamları, Fars ve Türk tasavvuf edebiyatındaki etkileri üzerinden değerlendirilmiş; şarap, sâkî ve meyhané gibi kavramların tasavvufî bağlamdaki anlam dönüşümleri açıklanmıştır. Baltacı, tasavvufî aşkın farklı boyutlarını bütüncül bir şekilde kaleme alarak aşkın tarihsel ve edebî mirasını 186 sayfa uzunluğundaki eseriyle, bilim dünyasına kazandırmış ve tasavvufun derûnî kavramlarını anlaşılır bir üslupla okuyucusuna sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Aşk, Hakikat, Mecaz, Sembolik Dil.

Tasavvuf, insanın derûnî âlemine odaklanan, keşf ve ilhama dayanan, tatbikî ve zevkî bir ilim olup; ahlâkî kemâle ulaşmayı hedeflerken, muhabbet ve aşkı hem Allah'a hem de mahlûkata yönelik yaklaşımın merkezine yerleştirmektedir. Diğer İslâmî ilimlerden farklı olarak duygusal derinlik ve içsel tecrübe temelinde şekillenen güçlü bir gelenek sunmaktadır.

Tasavvuf düşüncesinde aşk, özellikle Ahmed el-Gazzâlî (ö. 520/1126), Aynükdât el-Hemedânî (ö. 525/1131), Senâî (ö. 525/1131 [?]), Rûzbihân-ı Baklî (ö. 606/1209), İbnü'l-Fârîz (ö. 632/1235) ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) gibi sûfiler nezdinde varlığın temel ilkesi ve metafizik açıklamalarının merkezi olmuştur. Bu düşünürler, aşkı yalnızca bireysel bir tecrübe yahut Allah'a duyulan yöneliş olarak değil, aynı zamanda varoluşun sebebi ve mahiyeti olarak görmüş, tüm kozmik gerçekliği aşk üzerinden temellendirmişlerdir. Onlara göre aşk, âlemin yaratılışından insanın kemaline kadar her şeyin arkasındaki yaratıcı güç olup bu bakış açısı, aşkı insanî bir duygudan ziyade evrensel bir hakikat haline getirmiştir. Nitekim bu sûfiler aşkı, bilginin ya da aklın önüne koyarak, varlıkla olan her türlü ilişkinin ancak aşk yoluyla anlam

kazandığını savunmuş, böylece “aşk metafiziği” inşa etmişlerdir.¹ Sûfî düşünceye göre de dinin hakikati, dıṣsal şekil ve yapılarla sınırlı olmayıp, kişinin içsel tecrübesinde ve ruhî derinliğinde tezahür etmektedir. İman ve inancın özü aşk ile şekillenmekte; çünkü aşk, gerçeğin en saf ve en hakiki ifadesini oluşturmaktadır.² Âşığın hasreti ve vuslat arzusu, tasavvufî metinlerde sıklıkla insanî aşktan alınan simgeler aracılığıyla tasvir edilmekte; böylece insânî ve ilâhî aşkın gizemli ve büyüleyici bir bütünlük içinde kaynaştığı metaforik bir anlatım ortaya konulmaktadır.³

Tasavvufî eserler, İslâm medeniyetinin edebî ve fikrî birikimine önemli katkılar sunmuş, eserlerde yer alan aşk ve hakikat gibi kavramlar tasavvuf metinlerinin odak noktasında yer almıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, güncelliğini ve özgünlüğünü koruyarak insanın Allah’a olan yolculuğunu anlamada mühim kaynaklar olmuştur. Tasavvuf akademisyenlerinden Halil Baltacı’nın aşk-tasavvuf ilişkisi ve aşkın tasavvuf düşüncesindeki önemine dair *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakikate Aşk, Hakikatten Mecâza Söz* adlı çalışması da aşkın tasavvufî düşüncede kazandığı anlam dünyasına ışık tutarak araştırmacılara ve okurlara kıymetli bir katkı sunmaktadır.

Tasavvuf alanında yayımladığı akademik makaleleri, telif ve tercüme kitapları bulunan yazar, daha çok Fars dilini kullanan Horasan tasavvuf mektebinin önemli temsilcilerinden Ahmed el-Gazzâlî, Aynülkudât el-Hemedânî ve Necmeddîn Dâye Râzî (ö. 654/1256) gibi önemli sûfî şahsiyetlerin aşk anlayışlarını incelemiş, bu alanda akademik derinliğiyle dikkat çeken çalışmalara imza atmıştır. Bu çalışmada, yazarın eserlerinden *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakikate Aşk, Hakikatten Mecâza Söz* adlı eserinin hem biçimsel yapısı hem de muhtevası incelenmiştir. Ayrıca yazarın değindiği konuların derinliği ve yöntemine dair birtakım eleştiriler ve öneriler eşliğinde eserin akademik katkısını daha iyi kavramayı amaçlayan değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Eser, yazar tarafından tasavvufta aşkın tarihî gelişimini anlamaya yönelik olarak daha önce kaleme alınan “Aşkın Kazandığı Tasavvufî Muhteva: Ahmed Gazzâlî, Baklî ve Irakî Çizgisi” başlıklı çalışmanın temelini oluşturan görüşlerin genişletilmesi ve konunun farklı boyutlarının detaylandırılmasıyla ortaya çıkmıştır (s. 8). Yazarın, tasavvufun aşk ve tevhîd merkezli düşünce yapısını kaleme aldığı *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat* adlı eser, ülkemizin prestijli yayınevlerinden İlâhiyât yayinevi tarafından yayımlanmıştır. Yazar, çalışmasında tasavvufun zühd anlayışından sevgi ve aşka geçiş sürecine değinirken, bu dönüşümün tarihî ve teorik arka planına ışık tutmaktadır. Aşkın tanımı ve niteliği, mecazdan hakikate doğru dönüşümü, aşkın ifade edilmesindeki zorluklar ve sembolik anlatımın ortaya çıkışının tarihî süreci, tasavvufî sembollerin Fars-Türk edebiyatı üzerindeki etkileri gibi hususlar, çalışmanın ana konuları olarak dikkat çekmektedir. Bu eser, muhabbetten tevhîde ve mecazdan hakikate uzanan bir yolculuğun teorik çerçevesini ortaya koyarken, bu alandaki literatüre katkı sağlayan yeni bakış açıları kazandırmayı da amaçlamaktadır.

Yazar, tasavvufî aşk, tevhîd, hakikat ve mecaz konularını ele alırken çalışmasının kapsamını ve sınırlarını net bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. II/VIII. yüzyıldan VII/XIII. yüzyıla kadar olan dönemde, aşkın teorik çerçevesinin şekillenmesine ve sembolik anlatımın

¹ Süleyman Uludağ, “Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 1991), 4/14.

² Cavit Sunar, *Mistisizmin Ana Hatları*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 1966), 139.

³ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, çev. Ergun Kocabıyık, (İstanbul: Alfa, 2018), 35.

olgunlaşmasına odaklanmıştır (s. 10). Yazarın bilinçli bir şekilde tercih ettiği bu zaman sınırlaması, çalışmaya belirgin bir odak kazandırarak geniş bir inceleme yapılmasına olanak sağlamakla birlikte Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Ferîdüddîn-i Attâr (ö. 618/1221), İbnü'l-Fârız ve İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) gibi klasik tasavvuf düşüncesinin aşk anlayışına yön veren önemli isimlerin görüşlerine yer verilmemesi (s. 10-11), konu bağlamında dönemin bütüncül olarak anlaşılması noktasında bir eksiklik olarak görülebilir.

Tasavvufi Gelenekte Aşk ve Hakikat adlı eser, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Kitabın giriş kısmında yazar, tasavvufi aşkın tarihî, kavramsal ve teorik temellerine değinmektedir. Yazar, disiplinler arası bir yaklaşımı benimseyerek, ulusal ve uluslararası düzeyde tasavvufi aşkı merkeze alan birincil ve ikincil kaynakları tanıtmaktadır. Bu bölümde yazar, Seyyid Hüseyin Nasr'ın tasavvuf geleneğini bir bahçe metaforuyla açıklayan yorumu üzerinden her bir tasavvufi kavramın kendine özgü bir anlam taşıdığını ifade eder, 'aşk'ı bu bahçede yer alan en değerli ve anlamlı çiçeklerden biri olarak tanımlar (s. 13). Yazar, girişte "zühd'den muhabbet ve aşka geçiş" sürecine dikkat çekerek, korku ve hüzn temelli ibadetin yerini sevgi ve aşk merkezli bir anlayışa bırakmasının tasavvufun tarihî gelişimindeki önemi üzerinde durur. Bunun yanı sıra kelimcilerin, fakihlerin ve İslâm filozoflarının aşk ve muhabbet kavramlarına getirdiği yorumlarla, bu kavramların İslâm düşüncesindeki farklı boyutlarına yer verir (s. 19-25). Yazarın, çalışmada genel olarak konu ile ilgili eserleri doğrudan birincil kaynaklara dayanarak incelemesi ve kronolojik bir çerçevede sunması, vurgulanması gereken bir husustur.

Tasavvuf geleneğindeki muhabbet ve aşk kavramlarının tarihsel ve teorik bağlamda ele alındığı kitabın birinci bölümünde (Muhabbetten Tevhîde Aşk: Tasavvufi Aşkın Teşekkül Süreci) yazar, tasavvufun erken döneminde "aşk" kelimesi yerine "muhabbet" teriminin tercih edilmesinin nedenlerini inceler. İlk dönem tasavvuf eserlerinde "hubb/muhabbet" kavramının öne çıktığını, aşk kelimesinin daha az kullanıldığını belirtir. Yazar, bu tercihi, aşk kelimesine yüklenen olumsuz anlamlar ve Kur'an'da aşk kelimesinin geçmemesiyle ilişkilendirir. Kur'an'da geçen "hubb" ve "muhabbet" kavramlarını, tasavvufi bağlamda kaleme alarak bu kavramların Kur'an'daki anlam boyutlarına dikkat çeker. (s. 29-31). Bu dönemde Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Mâlik b. Dînâr (ö. 131/748'den önce) ve Abdolvâhid b. Zeyd (ö. 177/793) gibi zâhidlerin hüzn ve korku temelli yaklaşımlarının öne çıktığını; Rabiâtü'l-Adeviyye'de (ö. 185/801 [?]) ise Allah sevgisinin karşılıksız bir sevgi olarak vurgulandığı ve "saf aşk" doktrini ile tasavvufi aşkın temelinin atıldığını dile getirir (s. 32-33). Ayrıca Bâyezid-i Bistâmî'nin aşkı, tevhid ve fenâ kavramlarıyla ilişkilendiren düşünceleri; Hallâc-ı Mansûr'un ise "Ene'l-Hak" söylemi ve trajik idamı, aşkın tasavvufi düşüncedeki farklı boyutlarını ortaya koyar (s. 34-38). Bunun yanı sıra yazar, Serrâc (ö. 378/988), Ebû Tâlib Mekkî (ö. 386/996), Deylemî (ö. 392/1001-1002), Müstemlî-i Buhârî (ö. 434/1042), Kuşeyrî (ö. 465/1072) ve Herevî (ö. 481/1089) gibi sûfîlerin muhabbete dair görüşlerini sistematik bir şekilde aktararak konunun erken dönem sûfîleri tarafından nasıl ele alındığını dile getirir (s. 43-64). Bu kısımda söz konusu müelliflerin eserlerinden alıntılar yapılması, dönemin düşünsel iklimini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda her müellifin konuya yaklaşımı, aralarındaki farklılıklar ve benzerliklerin dile getirilmesi, kitabın tasavvufi aşk literatürüne kattığı değeri ortaya koymaktadır. Yazarın tasavvufi aşkın oluşum sürecini zengin bir kaynak ve yorum çerçevesinde irdelerken, okuyucuya tasavvufun aşk ve hakikat anlayışı konusunda teorik çerçevede geniş bir perspektif sunduğu söylenebilir.

Kitabın ikinci bölümünde (Mecâzdan Hakîkate Aşk: Tasavvufî Aşkın Teorik Çerçevesi) yazar, aşkın kavramsal temellerine değinmek suretiyle bu kavramın tarihsel süreçteki farklı bağlamlarda nasıl yorumlandığını ortaya koymaya çalışır. Burada aşk bahsi, insanın içsel ya da ruhanî dönüşümünü sağlayan bir sarmaşık metaforuyla tanımlanır. Sarmaşık gibi aşkın da insana nüfuz ederek benliğini sarıp kuşatan etkisini sembolize ettiği vurgulanır (s. 67-68). Akabinde Ahmed el-Gazzâlî ve Aynülkudât el-Hemedânî'nin eserleri çerçevesinde yer alan görüşlere önemli oranda yer ayrılır, aşk ve aşk ile bağlantılı kavramlarının nasıl bir arada ele alındığı incelenir (s. 72-116). Özellikle sûfilerin aşkı sadece insan ile ilâhî varlık arasındaki bir bağ değil, aynı zamanda varlığın temel yapı taşı olarak değerlendirmelerine dikkat çekilir. Tasavvufî gelenekte aşk, muhabbetin zirvesi kabul edilmekte ve mecazî aşktan hakikî aşka geçiş, ilâhî bir hakîkati idrak etmenin yolu olarak görülmektedir. Meczâzî aşkın hakikî aşka dönüşüm sürecine değinilen bu bölümde Ahmed el-Gazzâlî ve Aynülkudât el-Hemedânî'nin yanı sıra Rûzbihân-ı Baklî ve Fahreddîn-i Irâkî (ö. 688/1289) gibi önde gelen mutasavvıfların görüşlerine de yer verilir. Burada genel olarak aşkın, sadece bir duygudan ziyade insan ruhunun saflaşma ve hakikatle bütünleşme yolculuğunun özü olduğu dile getirilerek, sembolik bir dille ifade edilen mânevî boyutları ve etkileri açıklanır. Leyla ile Mecnun gibi sembolik anlatılar, aşkın mecazdan hakîkate geçişteki rolünü betimlemek için kullanılır. Bu bağlamda insanı Allah'ın cemâline ulaştırması noktasında aşkın bir rehber olarak nasıl işlev gördüğü de ortaya konur (s. 86-87).

Kitabın üçüncü bölümünde (Hakîkatten Mecâza Söz: Tasavvufî Aşk Sembolizmi) tasavvuf edebiyatında kullanılan sembolik dilin tarihsel gelişimi, kavramsal çerçevesi ve tasavvufî anlamlara yaptığı katkı incelenir. Bu kısımda aşkın ifadelerinin tasavvufî şiirlerdeki sembollerle nasıl derinleştirildiği ve bu sembollerin anlamlarının nasıl evrildiği açıklanır. Özellikle tasavvufî aşkın mecazlarla zenginleştirilmesinde Fars edebiyatının ve şairlerinin ne denli bir etkiye sahip olduğu üzerinde durulur. Ahmed el-Gazzâlî, Aynülkudât el-Hemedânî ve Rûzbihân-ı Baklî gibi önemli mutasavvıfların eserleriyle şekillenen bu sembolik dilin, Osmanlı şiirine de güçlü bir etki yaptığına vurgu yapılır (s. 152-153). Fars ve Türk edebiyatında şekillenen bu sembolik dil, güzellik, aşk ve hakikat ilişkisi çerçevesinde incelenir. Sarmaşık, zülûf, hâl (ben), yanak ve göz gibi insana özgü unsurlar, Allah'ın sıfatlarını simgeleyen metaforlar olarak ele alınır; insan bedenine ait unsurların (göz, zülûf, kaş gibi) ilâhî aşkın ve Allah'ın sıfatlarının birer yansıması olarak tasavvuf edebiyatında yer aldığı aktarılır (s. 153-156). Ayrıca "Hamriyyât" başlığı altında şarap ve aşk ilişkisi; "Kalenderiyyât" başlığı altında ise rind ve zahid gibi farklı insan karakterlerinin tasavvufî semboller hâline geliş sürecine dair bilgilere yer verilir (s. 159-172). Bu süreçte, sembolik dilin tasavvufî edebiyata katkıları ve bu kavramların düşünce dünyasındaki yeri ortaya konulur.

Çalışma, yazım, imlâ, noktalama, sayfa düzeni gibi teknik konularda eksikliği fark edilen redaksiyon sürecinden kaynaklandığını düşündüğümüz bazı aksaklıklar barındırsa da içerik açısından oldukça başarılı ve değerli bir nitelik taşımaktadır. Çalışmanın en dikkat çekici yönü, tasavvuf düşüncesindeki aşk anlayışını belirli bir döneme ait bazı önemli isimlerle sınırlandırarak, ilgili geleneğin aslî kaynaklarına dayalı bir inceleme gerçekleştirmesi ve konunun titizlikle ele alınarak, fikrî süreçlerin şeffaf bir şekilde sunulmasıdır. Eser, önemli kaynaklara dayanan ve yüzü aşkın eseri barındıran zengin bir bibliyografya ile desteklenmiştir.

Eser, bölümlere ayrılan sayfa oranları bakımından belirgin bir farklılık göstermektedir. İkinci bölüm diğer bölümlere kıyasla daha geniş bir içeriğe sahiptir. Bu durum, tasavvufî aşkın teorik boyutunun derinlemesine incelenmesini hedefleyen yazarın, söz konusu alana verdiği önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Eserin titiz bir kaynak kullanımı ve analitik yaklaşımıyla tasavvuf literatürüne katkı sağladığı görülmekle birlikte daha dengeli bir bölüm yapısı ve içerik oranı üzerinde durulmasının çalışmanın yapısal bütünlüğünü güçlendirebileceği düşünülmektedir. Bu açıdan, eserin yeni bir baskısında bölümler arası uyumun gözden geçirilmesi önerilmektedir.

Öte yandan çalışmada yer alan her bölümün sonunda kapsamlı değerlendirmelere yer verilmediği görülmektedir. Sonuç bölümünün, dikkat çekici tespit ve bulgular bakımından beklenen düzeyde zenginlik sunmaması da eleştirilebilir noktalardan birisidir. Genel olarak eser, tasavvufî aşkın tarihi ve teorik çerçevesini ele almak adına değerli bir katkı sunmakla birlikte belirtilen eksikliklerin giderilmesi, özellikle bölümler arası denge ve editöryal düzenlemeler açısından önemli olacaktır. Gelecekteki baskılarında bu noktaların gözden geçirilmesi, eserin akademik niteliğini artıracaktır.

Sonuç itibarıyla erken dönemlerde daha çok “muhabbet” kavramıyla ifade edilen ilâhî sevgi, zamanla “aşk” terimiyle derinleşmiş ve tasavvufî literatürde zengin bir anlam dünyası kazanmıştır. Sadece teorik tartışmalarla sınırlı kalmayan bu kavramlar, mutasavvıflar tarafından eserlerde, şiirlerde ve sembolik anlatımlarla ifade edilmiştir. Yazarın kaleme aldığı eser, İslâm düşüncesindeki aşk kavramını sadece tasavvufî bir bağlamda değil, kalamî, fikhî ve felsefî açılardan da ele alınması bakımından kapsamlıdır. Farklı düşünce okullarını bir araya getiren bu yaklaşım, okuyucuya aşkın çok boyutlu yapısını anlama fırsatı sunmaktadır. Bununla birlikte, yazarın teolojik ve felsefî tartışmalar arasındaki dengeyi kurarak, aşkın hem ilâhî hem de insanî boyutlarını bütüncül bir biçimde ortaya koyması, esere ayrı bir değer katmaktadır. Yaklaşımların tarihi bir seyir ve bilimsel bir bakış açısıyla incelendiği *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat* adlı eser; ilgi alanı, kapsamı ve zengin içeriği ile dikkat çekmekte ve tanıtımı hak etmektedir. Eserin, aşkın mânevî boyutlarını araştıranlar için, tasavvuf tarihine dair özgün katkılar sunması açısından önemli kaynaklardan biri olacağı kanaatini taşımaktayız.

Kaynakça (References)

- Baltacı, Halil. *Tasavvufî Gelenekte Aşk ve Hakikat: Mecazdan Hakikate Aşk, Hakikatten Mecâza Söz*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2022.
- Schimmel, Annemarie. *İslamın Mistik Boyutları*. çev. Ergun Kocabıyık. İstanbul: Alfa, 2018.
- Sunar, Cavit. *Mistisizmin Ana Hatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 1966.
- Uludağ, Süleyman. “Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/11-17. İstanbul: TDV Yay., 1991.